

Ozgürlük Tutsakları...

Yahya Kemal ve Demir özlü!.. Uzak gözlerde ikisi de ayrı kuşakların, değişik biçemlerin, çelişen yaklaşımların sanatçıları. Birisi geçmişten esinlenip çarpıcı kişiliğine karşın içe kapanırken öteki tüm yalınlığıyla kıvrım kıvrım geleceğe yönelmiş. Olay belki çok önemli değil. Ama neydi Demir'i "İlle de Yahya Kemal'in masası" deyip ödünsüz direngenliğe götüren dürtü? Bunca tartışmaya karşın, "ulusallık" kavramı yeryüzünden silinememiştir, temelinde işte bu bağlantı yatıyor.

GÜNEY DİNÇ Hukukçu

Paris bulvarlarını Demir Özlüyle birlikte adımlamanın tadını duydum bir süre önce. Son kez 1970 sıkıyönetiminde görüşmüştük. Selimiye kıyısındaki tartışmalı duruşmadan çıkınca, gün boyu biriken gerilimi atmak için, Bebek kıyılarında Boğaz'ın akıntısına bırakıvermişik kendimizi. On yedi yıl sonra, Porte de Montreuil'deki gösterişsiz bir otelde Demir'le aynı odayı paylaşmak, sevindirici olduğu kadar şaşırtıcıydı da.

Demir, insanın ucuzlatıldığı bir dönemde yurttaşlıktan atıldı. Suçu neydi ki?.. Kendisi de pek anımsanıyor. 12 Eylül'ü, Stockholm'de karşılaşmıştı, İsveç TV'sindeki bir söyleşinin ardından "yurda dön" çağrısı ve bilinen işlemler... Yurttaşlık, masa başında kazanılan bir nitelik değil ki, buyruklarla geri alınsın. Dokuz yıldır yurtdışında yaşasa bile o, anılarıyla, öyküleriyle, yapıtlarıyla, buram buram Türkiyeli.

Yol yorgunuyduk, uykusuzduk, ama söz İstanbul'dan açılınca, Demir'i durdurmak olanaksızdı. Kabataş lisesi, Behçet Necatigil, hukuk fakültesi, Sahaflar çarşısı, Küllük ve ortak dostlarımız. Sabaha dek olaylar, insanlar, sorunlar birbirini kovaladı durdu. Kahvaltıda kahvelerimizi yudumlarırken ilerlemiş yaşına karşın dinç görünümlü, orta boylu, gözlüklü bir konuk masamıza oturup söyleşimimize katıldı. GelenTürkiye'nin Dostları'ndan Amiral Costa Gomez'di, yani Portekiz'in önceki cumhurbaşkanı. Üç yüz elli bin siyasi mültecinin yaşadığı Paris'e hiç kuşku yok ki Salazar faşizminin artıkları da sığınmıştı. Burada onu sevenler kadar düşmanları da vardı. Ülkesine demokrasiyi getiren yumuşak devrimin öncülerinden olmasına karşın, bunca kavganın içinden gelen Gomez, iki yıldızlı otelimizde bir başına kalıyor, Paris banliyölerinde korunmasız-gorilsiz-dolaşmakta sakınca

görmüyordu. Demek ki böyleleri de varmış. İki aktarmalı metro yolculuğundan sonra yer yüzüne çıkınca, bir yanda Notre Dame'ın kuleleri, öteki uçta Seine ırmağı üzerindeki adayı boydan boya kaplayan Adalet Sarayı'nın görkemli görüntüsüyle karşılaştık. St. Michel'den başlayıp Montparnasse bulvarına uzanan yürüyüşümüz sırasında, "Bu kez Paris'i çok güzel buldum" diyen Demir, geçtiğimiz yerleri bana tanıtabilmek için kendisiyle yarışır gibiydi. Kent biraz puslu, mevsime göre olabildiğince ılık, yeni bir Noel'in eşliğindeydi.

Yahya Kemal'i ararken Lenin'le karşılaştık!

Çağımıza yön veren düşünce ve eylemin bütünleştiği yakın tarih; yontularıyla, anıtlarıyla, saraylarıyla iki yanımızdan akıp gidiyordu. Kaldırıma taşan yeşil boyalı bir kahvenin önüne geldiğimizde, "Bak sana Yahya Kemal'in masasını göstereceğim" dedi. Burası ünlüler kahvesi olarak da anılan "**Closerie des Lilas**"tı.

Adımı çevresindeki leylak ağaçlarından alan kahvenin tarihi 1847 yılına kadar uzanıyor. Paris'in ekin sel yaşamında bulvar kahvelerinin önemli bir yeri var. Bir zamanlar Renoir, Toulouse-Lautrec, Modigliani, Picasso, Verlaine, Oscar Wilde, Strindberg, Henry Miller gibi ustalar, buraya gelip dostlarıyla söyleşirlermiş. Hemingway, 'Güneş de Doğar' adlı yapıtının birkaç yerinde, arkadaşlarıyla bu kahvede buluştuğunu yazıyor. Arabeskin, pop müziğin giremediği geleneksel Paris kahveleri, günümüzde de insan ilişkilerinin yoğunlaşmış düşünce alışverişinin geliştiği sessizlik ortamları.

Closerie des Lilas'ın patronu baba Milan, anlaşılıyor ki uyanık bir işadamıymış. Her masaya, kahvesine gelen ünlülerin adlarının yazıldığı küçük plaketter çaktırmış. Yüzyılımızın başında Paris'te yaşayan Yahya Kemal de bu kahveye gelip gidermiş. Ancak onun adını taşıyan bir masa yokmuş. Ta ki, Paris'e kültür ataşesi atan Melih Cevdet Anday bu işe el koyana kadar... Anday uğraşmış, didinmiş, bir plaket de Yahya Kemal'in masasına çaktırmış. M. Milan bu girişimden pek de hoşnut değilmiş. Kuşuklarını açıklarken, "Göreceğiz bakalım" diyor, "ne zaman bir Türk gelip de sizin ünlü ozanınızın masasında oturmak isteyecek?"

Demir, daha önceki gelişlerinde de uğradığı için, masanın yerini çok iyi biliyordu. Hemen oraya götürdü beni. Ancak gösterdiği masanın üzerinde Andre Breton'un plaketi vardı. "Yeri değişmiş olmalı" dedi. İki koldan aramaya başladık. Maureas, Gide, Sartre, Barres ve ötekiler... Yahya Kemal'i bulmanın olanağı yok. Sonunda ne istediğimizi öğrenen patronlar da katıldı aramaya. Bu devrimin yeni patron genç Milan'ın ilgisini çekmiş olmalı ki o da yanımıza geldi. Yahya Kemal'i sordüğümüzde içten bir gülümsemeye, "Az önce buradaydı" dedi, "şimdi çıkmış olmalı..."

Bize yer gösterip oturmamızı sağladılar. Başta Jean-Pierre Milan olmak üzere Closerie des Lilas'ın tüm çalışanları, işi gücü bırakıp Yahya Kemal'in masasını aramaya koyuldular. Biz biralarımızı içerken kimi masaların üzerindeki örtüler kaldırılıp plaketter okunuyor, kahvedeki müşteriler, bu sessiz karmaşayı ilgiyle izliyorlardı. Önümdeki ince dantelin altından, elime bir metal soğukluğu dokundu. Yavaşça aralayıp baktım: Masamızın üzerinde Lenin'in plaketi vardı, Birden nerede olduğumu unutup, başıma bir iş gelmesin diye hemen yazıyı örttüm. Olur ya, yaban elde de yerin gözü kulağı vardır, bizdeki gibi...

İkinci biraları da bitirmemize karşın Yahya Kemal bulunamadı. Birkaç telefon konuşmasından sonra yanımıza gelen genç Milan, masanın onarıma gönderildiğini söyleyip özür diledi. Üstelik tüm çabalarımıza karşın büyük ozanın anısına, içtiğimiz biraların parasını da almadı.

Yahya Kemal ve Demir Özlü!.. Uzak gözlerde ikisi de ayrı kuşakların, değişik biçemlerin, çelişen yaklaşımların sanatçıları. Birisi geçmişten esinlenip çarpıcı kişiliğine karşın içe kapanırken öteki tüm yalınlığıyla kıvrım kıvrım geleceğe yönelmiş. Olay belki çok önemli değil. Ama neydi

Demir'i, "ille de Yahya Kemal'in masası" deyip ödünsüz direngenliğe götüren dürtü? Bunca tartışmaya karşın, "ulusallık" kavramı yeryüzünden silinememiştir, temelinde işte bu bağlantı yatıyor. Hani Sarıyer'deki balıkçıların çekçekleri arasında, Münir Nurettin'in seslendirdiği cızırtılı bir taş plaktan Sessiz Gemi'yi dinlerken, raki içmek gibi...

Özlemlerinin tutsaklığını yaşayan yurttaşlarımızı gördüm. Düşüncede yoğunlaşmış yalnızlığın gettusunda buluşan işçiler, yazarlar, bilim insanları, sanatçılar, öğrenciler, işsizler... Çocuklar büyümüş, yaşlılar daha bir yaşlanmış. YÖK'ün dışladığı öğretim üyelerinin, Batının tepeden bakan üniversitelerinde kürsüleri var. Asgari ücretin üçte birini ödeyince, kaloriferi yanan, çeşmesinden sıcak ve soğuk suyu akan, telefonlu, asansörlü konutlarda oturabiliyorsunuz, işsiz kalırsan, bir yıl çalışmadan işsizlik sigortasından paranı alacaksın. Doktor, ilaç ücretsiz. Çok canın sıkılırsa, gider 'Tarabya', 'İzmir', 'Gölbaşı' restaurantta, yumurtalı Hollanda hardalıyla, lahanaya sarılı çiğköfte yiyip, yeni rakını içebilirsin. Bakarsın bir halk ozanı gelir, saz çalıp, boynuna papyon taktığı on iki yaşındaki oğluyla arabesk kırması türküler okur. Kimin umurunda bunlar. Özgürlüğü ulusuyla paylaşamayınca, bir metro bileti alıp, bütün gün yer altında dolaşarak, Paris'i istasyon levhalarında yaşamak gibi bir şey.

Kan dökmediler, banka batırmadılar

Pasaportları yenilenmeyince sonunda herkese bir kimlik kartı bulunuyor: Renk renk, haçlı taçlı alımlıdamık damgalar var fotoğraflarının üzerinde. Yurttaşlık bunlarla mı kanıtlanıyor? Kimse-nin kuşkusuz olmasın, uluslarıyla kavgaları yok bu insanların. Kan dökmediler, yalan dolanla banka batırmadılar, hayali ihracat yoluyla devleti soyamadılar. Geriye ne kalıyor? Şiir, öykü, oyun mu yazmışlar, türkü mü okumuşlar, insanca çalışıp özgürce düşünmeyi mi yeğlemişler?

Hangisi vatandaşlıktan çıkartıldı, hangisi sakıncalı, kimin ne engeli var? Bunları öğrenmeye bile gerek görmedim. Hepsi de sonuna dek Türklük bilincinde Türkiyelidiler. Gerilmiş yay gibi dönüş özlemiyle doluydular.

Düşünceye konan engeller büyüdü, devleşti, giderek insanları da yasakladı. Hiçbir toplum, taşıyamayacağı boylesine çağdışı bir yük altında ezilmek zorunda bırakılmamalı.